

УДК 801.73+821+821.133.1''18/19''-31.09 Ф.Моріак

А.Л. Польщак

ПРОБЛЕМА ВІРИ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В РОМАНІ Ф. МОРІАКА «ГАДЮЧНИК»

Роман лауреата Нобелівської премії Ф. Моріака «Гадючник» є одним із найвизначніших та найхарактерніших його творів. Він привертав увагу багатьох учених, які торкалися питань його проблематики та поетики в своїх статтях та дослідженнях (Л.Г. Андреев, П. Віннет, М.-Ф. Канеро, Д. Мілле-Жерар, Ф. Наркір'єр, М.О. Двайєр, А. Сеай, Р. Ствасеску, Т. Якимович та інші). Однак, на цей роман варто подивитися не лише з точки зору соціальних та психологічних факторів, що переважно робилося передусім у радянському літературознавстві, а й у контексті філософії так званого християнського екзистенціалізму, яка виразно акцентує особистісний внутрішній аспект у ставленні людини до проблем віри та проблему присутності в людині таємниці, у якій є корені людської особистості. Метою цього дослідження є виявлення елементів екзистенційної проблематики в дусі філософських поглядів Г. Марселя. Така розвідка, що враховує не просто аспект присутності елементів екзистенційної проблематики, а й елементів такої проблематики в більш вузькому та вірогідно більш адекватному та близькому до розуміння самого Ф. Моріака католицького екзистенціалізму, являє собою новий підхід, у чому й полягає його актуальність.

«Те, у що я вірю, не збігається з тим, що я знаю» [7, с. 9]. Ці слова Ф. Моріака можна використати як приклад складного ставлення письменника до релігії. Письменник народився у католицькій родині, у якій свою віру практикували, хоча ця віра й не була цілком ортодоксальною. Мати Ф. Моріака була прихильницею янсенізму, еретичної течії в католицизмі, яка підкреслювала зіпсовану природу людини.

Водночас Ф. Моріак сам зауважував те, що його віра з часом стала не лише спадком, який він отримав від родини, а й свідомим

вибором. Письменник свідчив про власні релігійні переконання в своїх релігійно-філософських творах. Однак Ф. Моріак не називав себе «католицьким романістом», причиною чого великою мірою є проблема католицького роману ХХ ст., яку, зокрема, відзначає польський філософ Єжи Коссак в одному із розділів своєї праці «Екзистенціалізм у філософії та літературі» (1980). Він визначає проблему католицького роману ХХ ст. у тому, що такий роман не відповідав уявленням клерикальних кіл про те, яким він має бути. Вважалося, що католицький роман зобов'язаний, беручи до уваги моральний рівень суспільства, не викликати сумніви, а показувати високі моральні цінності, не шокувати, а посилювати віру [3]. Тому, Ф. Моріак був вражений реакцією на його твори братів по вірі та деяких католицьких часописів, для яких він став об'єктом засудження та недовіри.

Найкращим свідченням про переконання Нобелівського лауреата є його художні твори, де він постає як самобутній митець та релігійний мислитель. Водночас основою світогляду Ф. Моріяка та його особистої філософії є католицизм, тому, розглядаючи творчість письменника слід звернути увагу на цей важливий аспект. Питання, пов'язані з релігією, або ж, із *проблемою віри*, за зручним для нас визначенням, тою чи іншою мірою згадуються в кожному творі Нобелівського лауреата.

В есеї «У що я вірю» Ф. Моріак, говорячи про сутність своєї віри, підкреслює її особистісний аспект: «Я вже заздалегідь обрав не стільки певну релігію, певну Церкву, скільки Когось, з Ким мене поєднували саме ця Церква і ця релігія» [7, с. 10-11]. Ці слова – виразний приклад ставлення Ф. Моріяка до релігії. Саме таке особистісне ставлення письменника ріднить його з тенденціями французького християнського екзистенціалізму, найбільш видатним представником якого був Габріель Марсель (1889–1973), сучасник Нобелівського лауреата, французький філософ, драматург та композитор.

Г. Марсель називав свою філософію неосократизмом, шануючи підхід Сократа в ініціюванні особистого пошуку істини, проте вона є фактично екзистенційної філософією (зауважують, що Г. Марсель намагався уникати визначення своїх поглядів як екзистенційних у

прагненні не викликати асоціацій із філософією атеїстичного екзистенціалізму, передусім Ж.-П. Сартра). Одною з основних її тем є протиставлення проблеми (*problème*) та таїнства (*mystère*). Для філософа проблема – це об’єкт наукового аналізу та вирішення за допомогою відповідної підходящої техніки, у протилежність їй таїнство – це, щось, що захоплює саму людину, і в принципі перевищує будь-яку техніку [5, с. 46]. За Г. Марселем буття є не проблемою, а таїнством. «Причетність до буття» неможливо висловити в поняттях і вона не підлягає науковій верифікації. Наукове пізнання призводить до знеособлення природи та відчуження від неї людини, у той час як філософське ставлення до світу як до таїнства веде до пізнання Бога, яке має, однак, не теоретичний, а інтерсуб’єктивний характер. Таке ставлення пов’язане з прилученням до Бога і його шануванням, засноване на вірі, надії та любові [2, с. 207-209; 4, гл. II; 5, с. 6-7, 36-37, 130-131; 8, с. 115].

Варто подивитися на проблему віри утакому контексті й у романі Ф. Моріака «Гадючник». Головний герой цього твору Луї, талановитий адвокат і виходець із збагатілих селян, не отримав у родині релігійного виховання. Його мати, примножуючи статок і намагаючись забезпечити майбутнє свого єдиного улюбленого сина, дбає передусім про його тіло. Герой сухо констатує факти своєї релігійної ініціації – мати його охрестила, перше причастя в ліцеї здалося йому нудною формальністю (Луї навіть пам’ятав його невиразно), він більше не причащався і в цих матеріях був цілковитий невіглас. Коли герой, підростаючи, стає інтенсивно цікавитись жінками, і впадає в розпусту, єдине, що хвилює його матір, це його здоров’я. Здається, що перші паростки віри в Луї пробиваються з його першою справжньою закоханістю. Хоча віра його дружини Ізи спочатку не викликає особливих емоцій, Луї таїться зі своїми передовими поглядами, залишаючись незворушним і вважаючи релігію культом, низкою «обрядів, позбавлених усякої ваги, крім соціальної» [6, с. 32]. Проте з часом закоханість у його майбутню дружину Ізу і надія на те, що його хтось, крім матері, може любити безкорисливо, робить адвоката чутливим до атмосфери віри й поклоніння богам, що

заповнювала життя Ізи. Такі поступові зміни призводять навіть до того, що несподівано і лише на мить Луї відривається новий світ, про що він хоче розповісти в своєму щоденнику дружині: «Сталося це, коли ми їхали в долину Лілей. Ми вийшли з коляски. Шуміла вода, я розминав пучками окріп; по долах уже чорніла ніч, але на верхів'ях ще сяяли осади світла. Раптом мене огорнуло відчуття, ба навіть фізична певність, що існує інший світ, існує цілком реально, але ми сприймаємо лише його тінь... Відчуття тривало одну мить, протягом мого невеселого життя воно повторювалося лише зрідка, через великі проміжки часу. Але саме незвичайність цього відчуття набувала в моїх очах великої цінності. Ось чому згодом, коли ми почали запекло сперечатися за віру, я гнав від себе геть такі спомини...» [6, с. 34].

Поступово змінюючись у своєму ставленні до релігії та до інших людей, намагаючись заслужити їх любов, Луї, однак, усвідомлює, що люди звикли до нього ставитись певним чином. Він страждає від відчуття, що всі, дружина, діти, слуги, нав'язують йому певну огидну роль, і він заляк у цій поставі. Луї здається шаленством сподіватися, що в шістдесят вісім років він піде проти течії та змусить побачити в ньому іншу людину. Герой усвідомлює людську інертність і здатність бачити те, що люди звикли бачити. Він порівнює таку інертність до лихих чар, які роблять майже неможливим бачити людину по-справжньому. Луї усвідомлює, що для того потрібна сила чи чиясь допомога: «Потрібен хтось, хто ручився б перед людьми, що я переміг самого себе, той, кому кривні повірили б і побачили б мене іншим; потрібен якийсь надійний свідок, який сказав би правду про мене, зняв би з моїх плечей мерзенну ношу і перебрав би її на себе...» [6, с. 120]. Герой палає бажанням стати іншим, бути визнаним іншими зміненою особистістю, навчитися любити. Луї розвиває свої міркування стосовно вміння любити, мислячи не загальниками, а прагнучи міжособистісних, інтерсуб'єктивних стосунків та відзначаючи таємничість любові: «І поки не буде знову відкрито цієї таємниці, марно й намагатися змінити умови життя: колись я вірив, що лише з егоїзму цурався всіх господарчих та суспільних питань; я таки був справжнім іродом, замкнутим у своїй самотності й байдужості

до всіх; але в мені жило таємне почуття, невиразна певність того, що ніякими переворотами не оновити лице світу, треба дістатися до самої його серцевини. Я шукаю того, хто міг би здобути таку перемогу, треба, щоб він сам був серцем усіх сердець, вогненным осердям усієї людської любові» [6, с. 120].

Ця персоніфікована людська любов, про яку говорить Луї починає виявляти себе в його житті через те, що герой відчуває, як рвуться сіті, які роблять його рабом власного багатства. Він починає інакше реагувати на одну й ту саму ситуацію, обставини. Страшний для виноградників град вже не є для нього майже смертю. Колись Луї знайшли уночі серед винограднику – він стояв під градом у пантофлях, із погаслою свічкою в руці. Його туди поривав глибокий інстинкт селянина, який підштовхував героя до того, щоб кинутись на землю, ніби він міг затулити своїм тілом виноградник, битий градом. Але через певний час подібна ситуація з градом упору, коли досягає виноград, стає точкою, яка свідчить про те, що в Луї в душі відбуваються і вже відбулися зміни. Йому стає чужим все те, що було його добром. Колишній адвокат сам не знає, що саме визволило його із сітей: «пута мої поспалили, я кудись бреду. Яка сила тягне мене? Слепа сила? Любов? Може, й любов» [6, с. 78]. Ця любов розбиває сіті та розсікає гадючник, із яким порівнює своє серце Луї, і який складався з ненависті до власних дітей, прагнення помсти, жадоби грошей.

Інтерсуб'єктивність в осягненні віри дається Луї також через ті приклади, які він бачить у житті: його власна дочка Марі, яка рано померла, Луї, абат Ардуен, через їх милосердне ставлення до героя, який вже має недобру репутацію. Адвокат виділяє Марі з-посеред своїх дітей. Він вважає, що маленька дочка ревно молилася за свого тата, бо вона пильно вдивлялася в Луї, маючи надію, що він вже бодай трохи виправився. Марі виявляла зворушливу ревність у вірі, лагідно й доброзичливо ставилася до бідняків, слуг та орендарів. Про неї казали, що вона ладна все роздати. Підхопивши хворобу, яка для неї виявилася смертельною із-за неправильного лікування, Марі в своїх передсмертних мареннях жертвує свої страждання за тата.

Також Луї, незважаючи на початкову ненависть до сутан, не може на помітити дух справжнього християнства, який живе в абаті Ардуені, котрий займався вихованням його дітей. Молодий клірик, рукоположення якого було відкладено з причини незначного та зрештою випадкового дисциплінарного порушення, бачить сутність речей. Він помічає ту доброту Луї, яку не помічають інші, і, можливо, у деяких проявах, він сам. Пам'ять про слова щирого переконання абата в доброті адвоката рятують Луї від ганебного вчинку, можливого перелюбу з сестрою дружини.

Особливим є ставлення адвоката і до Люка, свого небожа, сина сестри Ізи Марінетти. У ньому Луї бачить подібність до своєї померлої дочки Марі – у Люку оживало те саме джерело, що було з Марі. Хлопчик рано залишився без матері, а невдовзі фактично і без батька, який перестав ним займатися. Адвокат, уявно приміряючи життєву ситуацію небожа на себе, дивується життєрадісності та доброзичливості хлопця. Луї стверджує, що зрозумів природу зла через Люка, а не через Ізині моралізування, натяки, бридливі гримаси. Адвокат вважає, що в сині Марінетти все було природно – чистота, невідання зла, байдужість до спокуси зла. Проте, здається, Люк справді черпав із того ж джерела, що й Марі, яка ревно молилася за свого тата, за словами Ізи в неділю хлопець завжди причащався.

Люк ніколи не говорив про свої переконання з Луї, і навіть не робив найменших натяків. Про віру хлопця свідчать його вчинки, поведження. Луї запримітив, що іноді, коли Люк діставав щось із кишені, – ніж, поплавок, сопілку, – на траву падали чорні чотки, і він підбирав їх притємом. Отже, вірогідно Люк регулярно молився і робив це не на людях і не про людське око. Адвокат зауважує, що в недільні ранки Луї здавався трохи тихішим, ніж у будень: «не такий життєрадісний, не такий свавільний, ніби сповнений чогось нового, дорогого» [6, с. 75].

Важливо відмітити і те, як тісно переплетене ставлення до людей і віра героя. З дитинства ставлячись до релігії як до формальності, Луї не помічає любові матері. Він усвідомлює її та починає цінувати значно пізніше. Закоханість в Ізу дає адвокату крила. Спочатку це

існує на рівні людських стосунків, а згодом переростає в увагу і чутливість до атмосфери віри й поклоніння богові, що заповнювала її життя: «Я кохав тебе, кохав усе, що складало твою духовну істоту. Я зворушувався, коли ти ставала навколішки в своїй довгій, як у школярки, сорочці...» [6, с. 37]. У своєму щоденнику адвокат зауважує, що, однак, від цього піднесення та окриленості його матері не падало ні краплі любові.

Ця любов – ще дуже слабка, і тому при першому ж слабкому натиску обставин, у даному випадку підозр, які мучать героя стосовно невинного флірту Ізи ще до їх зустрічі, ніби переростає в ненависть. Це, в свою чергу, впливає на ставлення адвоката до релігії, яке знову стає ворожим та агресивним. Він починає в ній бачити можливість під'юджувати дружину, виводити її з, як здається Луї, байдужості в ставленні до нього, щоб вона звернула на нього увагу хоча б з ненависті: «Колись моє безбожництво було для мене порожньою формою, куди я виливав приниження дрібного селянина, забагатілого, але зневажаного приятелями з буржуазії, тепер вона заповнилася любовним розчаруванням і майже безмежною злопам'ятністю» [6, с. 54].

Однак випадкова знахідка серед спалених паперів свідчення небайдужості дружини до Луї після її смерті дає йому нове розуміння та відчуття життя. Колишній адвокат сам здивований тим, що радіє з тої причини, що не був байдужий померлій жінці, викликав у її душі бурю: «Як замолоду, раптом виникло бажання піти кудись у поле й ходити довго-довго. Забувши про своє серце, я швидко біг сходами» [6, с. 117]. Вперше в житті у Луї вникає бажання, щоб діти побули з ним, вперше він був радий їх бачити. Йому не терпиться відкрити їм свою нову душу й узнати їх самому. Діти не приїжджають вчасно, це збуджує в колишньому адвокаті гнів, а з часом переконаність у тому, що важко переконати людей, що ти змінився. Він починає шукати розраду в роздумах, які все більше на його думку скидаються на молитву.

Адвокат звинувачує свою дружину Ізу в тому, що вона живе всупереч своїм віруванням, шануючи лише обряди, що також наголошує в своїй статті Л. Андреев, підкреслюючи те, що католик Ф. Моріак вустами героя-атеїста висміює його благочестиву дружину, для якої

релігія перетворилася на «купу святенницьких звичок» [1]. Однак, у вірі Ізи дедалі ближче до моменту її смерті знаходить місце інтерсуб'єктивне сприйняття релігії. Якось Іза розповідає своєму молодому чоловіку, що покохала його з першого погляду, і вважала зустріч із ним у Люшоні, де молодята познайомились, відповіддю на молитву Лурдській богоматері, до якої вона з родиною їздила поклонитися до подорожі в Люшон. І хоча Луї, принаймні до свого навернення, сприймає цю ситуацію інакше, звинувачуючи християн у нищому використанні релігії та зверненні до бога, отця небесного, із проханням всяких земних благ, таке сприйняття подій Ізою свідчить про її довіру та особистісне ставлення до релігії.

Про те, що ставлення до релігії Ізи є виявом живої віри, яка засновується на любові, свідчить її поведінка незадовго до її смерті, коли вона стримує своїх дітей від жорстокого поводження з батьком та втілення їх прагнення запроторити старого до божевільні, щоб успадкувати його майно. Про її духовний настрій свідчать і записи із записника рукою Ізи, виписка з твору Франсіска Сальського «Про Христа»: «Не звуса я Той, хто клене, ім'я моє Ісус». Про її прагнення побороти ненависть до Люка, до якого Луї ставиться з любов'ю, якої не дає своїм власним живим дітям, свідчать обгорілі уривки з листа її духівника.

Жаніна, онука Луї, також проходить свій шлях. Це шлях від розуміння релігії як обрядовості та того, що не бачиться їй опорою в бідах, до більшої чутливості в справах духовних та здатності побачити живу віру та милосердність. По смерті діда, намагаючись довести решті родини його щире навернення та перетворення як людини, вона оцінює як себе, так і інших родичів: «А все ж у нас у всіх, окрім бабусі, життя не відповідало нашим вчинкам. Уста наші казали «вірую», а думки, бажання і вчинки не пов'язувалися з тією вірою, яку ми сповідали на словах. Душі наші поривалися до володіння матеріальними благами...» [6, с. 134].

Отже, у творах Ф. Моріака, зокрема в його одному з найхарактерніших романів «Гадючник», знайшло відображення непросте розуміння Нобелівським лауреатом релігії. Проте, у його творі проблема віри має не лише зовнішній, соціальний аспект, а й внутрішній,

особистісний, який його ріднить із тенденціями французького католицького екзистенціалізму, який найбільш яскраво представлений Г. Марселем. На фоні сюжету, який крутиться навколо поділу спадку колишнього адвоката і його небажанням залишати власній родині накопичене багатство з недостатньо адекватно вмотивованої ненависті, відкривається драма душі, пригніченої пристрасною власністю та ненависті до рідних, ситуація, із якої, здається, немає виходу. Проте її вирішення знаходиться на рівні прийняття героєм себе та віднайдіння опори в особистісному сприйнятті релігії. Дана стаття стосувалася лише найвагоміших аспектів зв'язку філософії християнського екзистенціалізму Г. Марселя та проблеми віри в романі Ф. Моріака «Гадючник» у контексті таких поглядів. Дослідження цієї теми відкриває можливості вивчення численних інших аспектів цього зв'язку як у цьому романі, так і застосування такого підходу до дослідження інших творів Нобелівського лауреата.

Література

1. Андреев Л.Г. Чистилище Франсуа Мориака / Л.Г. Андреев // Мориак Ф. Тереза Дескейру. Фарисейка. Мартышка. Подросток былых времен. – М., 1971 [Електронний ресурс] Русский филологический портал. – Режим доступу. URL: <http://www.philology.ru/literature3/andreev-71.htm>.
2. Апполонов А., Горелов А. Марсель Габриель Оноре / А. Апполонов, А. Горелов // Католическая энциклопедия. – М.: Издательство Францисканцев, 2007. – Т. 3. – С. 207-209.
3. Коссак Е. Экзистенциализм в философии и литературе / Е. Коссак [Електронний ресурс] – Режим доступу. URL:http://www.i-u.ru/biblio/archive/kossak_eksistencializm/04.aspx.
4. Марсель Г. Быть и иметь / Г. Марсель; [перевод И.Н. Полонской]. – Новочеркасск: Сагуна, 1994. – 160 с. [Електронний ресурс] Библиотека Якова Кротова. – Режим доступу. URL: http://www.krotov.info/lib_sec/13_m/mar/sel_03.htm.
5. Марсель Г. Опыт конкретной философии / Г. Марсель. – М.: Республика, 2004. – 224 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу. URL:<http://www.e-reading.club/book.php?book=142357>.
6. Моріак Ф. Гадючник / Ф. Моріак // Моріак Ф. Гадючник; Дорога в нікуди; Тереза Дескейру: [романи] / [упоряд. А. Гаврилюк; з фр. пер. Д. Паламарчук, С. Пінчук]. – Львів: Вища школа, 1986. – С. 20-134.

7. Моріак Ф. У що я вірю / Ф. Моріак. – К., 1993. – 129 с. – (Серія «Дух і літера»).
8. Derdziak Liubov. Społeczno-wychowawczy aspekt działalności duszpasterkiej błogosławionego Hryhorija Łakoty (1908–1950) Biskupa pomocniczego greckokatolickiej diecezji przemyskiej.– Lwów: Liga-Press 2010. – 323 с.

Анотація

А.Л. Польщак. Проблема віри та елементи екзистенційної проблематики в романі Ф. Моріака «Гадючник»

Стаття присвячена проблемі віри в світлі філософії католицького екзистенціалізму Г. Марселя в романі лауреата Нобелівської премії Ф. Моріака «Гадючник», який є одним із найвизначніших та найхарактерніших його творів. На нього варто подивитися не лише з точки зору психологічних та соціальних чинників, що переважно робилося передусім у радянському літературознавстві, а й у контексті філософії так званого християнського екзистенціалізму, яка виразно акцентує внутрішній особистісний аспект у ставленні людини до проблем віри та проблему присутності в людині таємниці, яка містить корені людської особистості. Метою цього дослідження є виявлення елементів екзистенційної проблематики в дусі філософії християнського екзистенціалізму Г. Марселя. На фоні сюжету, який крутиться навколо небажання залишати після смерті власній родині накопичене багатство з недостатньо адекватно вмотивованої ненависті та поділу спадку колишнього адвоката Луї, відкривається драма душі, пригніченої пристрастю власності та ненависті до рідних, – ситуація, із якої, здається, немає виходу. Її вирішення знаходиться в прийнятті героєм себе та віднайдення опори в житті через особистісне сприйняття релігії.

Ключові слова: Ф. Моріак, Г. Марсель, християнський, екзистенціалізм, віра, особистісність.

Аннотация

А.Л. Польщак. Проблема веры и элементы экзистенциальной проблематики в романе Ф. Мориака «Клубок змей»

Статья посвящена проблеме веры в свете философии католического экзистенциализма Г. Марселя в романе лауреата Нобелевской премии Ф. Мориака «Клубок змей», который является одним из наиболее значимых и характерных его произведений. На него стоит посмотреть не только с точки

зрения психологических и социальных факторов, что главным образом и имело место, прежде всего, в советском литературоведении. Следует учитывать также контекст философии так называемого христианского экзистенциализма, которая отчетливо акцентирует внутренний личностный аспект в отношении человека к проблемам веры и присутствие в человеке тайны, которая содержит в себе корни человеческой личности. Целью данного исследования является выявление элементов в романе экзистенциальной проблематики в духе Г. Марселя. На фоне сюжета, который развивается вокруг нежелания оставить после смерти собственной семье накопленное богатство по причине недостаточно адекватно мотивированной ненависти и разделе наследства бывшего адвоката Луи, мы становимся свидетелями драмы души, которую угнетает страсть к собственности и ненависти к родным. Из этой ситуации, кажется, не найти выход. Однако ее решение находится в неожиданной плоскости – в принятии героем себя и в том, что он находит опору в жизни в свете личностного восприятия религии.

Ключевые слова: Ф. Мориак, Г. Марсель, христианский, экзистенциализм, вера, личностность.

Summary

A.L. Polishchak. Problem of Faith and Elements of Existential Problems in the Novel of F. Mauriac “Le Noeud de Vipères”

The article tells about the problem of faith in the context of G. Marcel’s Catholic existentialism philosophy in the novel of F. Mauriac, Nobel Prize winner, “Le Noeud de Vipères”, which is one of his most significant and typical works. It is important to examine this novel not only from physiological and social factors’ point of view, which was mostly the usual approach of Soviet literary criticism, but also in the context of so called Christian existentialism philosophy, which distinctly stresses the inner aspect, which includes the personal attitude in his/her relation to the problem of faith and the problem, connected with the presence of the mystery (which contains the roots of personality) in a human being. The aim of this research is to identify the elements of existential problems in the spirit of G. Marcel’s Christian existentialism philosophy. The plot is founded on the changes in the circumstances of inheritance division and lack of wish of a former lawyer Louis to hand down after his death to his own family the accumulated wealth because of the hatred, which has not enough reason. But is it only the background for the drama of the soul, which suffers the passion to increase the property and detestation to his relatives. It is difficult to find the way out from

such situation. But it is solved by self-understanding of the character and by revelation of the support in his life in the personal attitude to religion.

Key words: Christian, faith, existentialism, personal attitude.

Інформація про автора

Польщак Анелія Леонідівна – ORCID: 0000-0002-7687-8616; аспірантка кафедри літературознавства Національного Університету Києво-Могилянської Академії; вул. Сковороди, буд. 2, м. Київ, 04655, Україна